

**Гордон Гордей – автор оригінальних українських танців у Канаді:
автобіографічна розповідь про сорокарічну діяльність**

«Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння»

Створено і поставлено Гордоном Гордеем

Хореографія Дейва Ганерта

Додаткова хореографія Джона Піхлика і Таші Орісюк

Оригінальна музика і аранжування Андрія Шуста

Сценографія і костюми Марії Левицької

Додаткові костюми Оксани Парути і Роберта Шеннона

Маски Рендала Фрейзера

У січні 2007 р. я почав писати лібрето до танцю «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння», модерного українського народного танцю із залученням розповідного балету і відеопроєкцій. Протягом десятиліть я переглянув безліч танців про Купала різних українських танцювальних колективів. За 30 років у «Шумці» я час від часу виконував танці, поставлені на тему Купала, – перші такі виступи відбулися десь у 1970-х рр. Роботи, які я бачив, здавалися мені замкненими у стандартну формулу. Я міг передбачити хореографію Купала, ще не зайшовши до театру. Як правило, танець починався з кружляючих по сцені дівчат у народному вбранні, схожому на Веснянку чи Хоровод, і переходив до моменту, де танцюристки починали плести вінки, які за допомогою сценічного освітлення зображували зміну в часі. Ці вінки символічно кидалися в джерельце, що насправді було простим розкиданням вінків по сцені. Остання частина танцю, як правило, виражала стрибання через вогонь, який зображувався стрічками та червоними світлами. Все закінчувалося в радісному танці (коломийка). Глядачі підбадьорували танцюючих оплесками, визнаючи, що ця стереотипна презентація Купала символізує справжню українську народну традицію. Насправді, такі танці є лише ще однією копією тих багатьох попередніх копій, які нічим не різняться, окрім чудової техніки танцю.

Для мене ритуал Купала ніс зовсім інший зміст. Все починалося з моєї емоційної реакції на пісні, які своєю глибокою тональністю і ліричністю передавали утаємниченість і дивовижність Купала. Я вірив, що має бути якийсь естетичний та театральний спосіб, який би передав містику цих купальських пісень і душевний стан тих, хто дотримувався традицій у вечір на Купала, щоб спробувати збагнути феномен сонцестояння. Також мав існувати якийсь спосіб, щоб перенести традиції Купала на сцену ХХІ-ого століття і надати можливість глядачеві сприйняти українське святкування Купала та європейське літнє сонцестояння свіжим поглядом.

Саме на тлі цього захоплюючого українського та світового фольклору я почав творити своє лібрето до танцю «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння». Я вирішив створити танець, який відобразить традиції святкування літнього сонцестояння. Я прагнув дослідити ті фольклорні традиції Івана Купала, які захоплювали, наприклад, письменника Миколу Гоголя («Вечір проти Івана Купала»), оперного композитора Анатолія Вахняного («Купала»), режисерів Юрія Ілленка («Вечір на Івана Купала»), Еміра Кустуріцу («Час циган») і директора мистецької групи «Яра» ушавленого експериментального «Ла Мама» з Нью-Йорку Вірляну Ткач, автора «Купальських розваг – традиції, пісні і анархія літнього сонцестояння». Кожен із цих митців у своїй галузі захоплює емоційно і створює зв'язок між виконавцем і глядачем і робить це краще, ніж я коли-небудь бачив у постановці українського танцю. Щоб знайти свіжу перспективу, я зустрівся із знавцем історії української народної культури Любов'ю Волинець. Вона є куратором народного мистецтва в Українському музеї Нью-Йорку.

Срібна поховальна фігура (Полтава, VII ст.)
(“Український літопис одягу”, том 1)

Я обговорював традиції Купала із Волинець по телефону, а згодом мені пощастило зустрітися з нею безпосередньо в Едмонтоні. Волинець стала ключовим джерелом інформації про традиції Купала в різних регіонах України. Я також заглибився у дослідження українських обрядів і ритуального одягу, які збереглися із VII століття.

Мій власний двадцятирічний досвід показує, що традиції передаються з уст в уста через століття. Зберігає ці традиції, як правило, найстаріша особа на селі, яка, вважається, наділена містичними силами і є всезнаючим шаманом. Цей шаман знає всі ритуали: коли вони розпочинаються, значення символів, спеціальні місця для ритуалу, ролі учасників, процес єднання людини з природою і невідомим та інтерпретація ритуальної практики. Цей шаман звільняє учасників від морального і релігійного зобов'язання громади.

Стефані Лілі у ролі Відьми зі своїми створіннями під час сонцестояння: Жабою, Змією і Вороною у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (2010).
Костюми: Роберт Шенон. Маски: Рендал Фрейзер. (З архіву «Шумки»).

Ритуал таким чином стає інструментом, за допомогою якого учасники досягають найвищого містичного стану. Я уявляв собі танцювальне лібрето, в якому знання всіх інтерпретацій Купала, збережених протягом століть, об'єднані в одне грандіозне святкування Купала по всій Україні. Це і стало джерелом у створенні оригінального танцю на тему Купала.

Аліса Євгенію і Лариса Сулима у сцені вінків у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (Едмонтон, 2009). (З архіву «Шумки»)

Я зустрівся з танцюристами «Шумки» і поділився своїм баченням про Купала.

«Повне символіки і видовищ літнього сонцестояння, «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння» є насолодою для почуттів, наповнене заворожуючими рухами, чаруючим сценічним мистецтвом і кіномистецтвом, що вабить пізнати таємниці традицій сонцестояння, яке святкували століттями в Україні та інших європейських культурах. Ритмічна синхронізація чарівної, луноподібної пісні і заворожує сонцестояння заворожують.... палаюча вогнена куля ховається за темним пагорбом, щоб зануритися в озеро... вінки із зілля, трави і квітів плавають по озеру, вирішуючи долю закоханих... ритуальне купання очищає, оновлює і збагачує... молоді чоловіки, спокушені цвітом папороті з обіцянкою незліченного багатства і успіху, шукають свого щастя... і молоді закохані стрибають через вогонь, стуливши руки, щоб передбачити своє майбутнє... Залицання з магічними і містичними істотами і духами у цей чарівний вечір літнього сонцестояння на Івана Купала спокушає вплинути на долю і дізнатися, хто закохається, хто матиме успіх, а на кого в майбутньому чекає нещастя. Відьма в оточенні весняної богині Лада, жаби, ворони і гадюки диригують таємничим вечором на Купала...» (Гордон Гордей)

Я почав збирати творчу команду серед артистів «Шумки», щоб перетворити лібрето «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння» на творчий продукт, а насамперед на театральне дійство на втіху глядачам. Як і в своїх попередніх творчих працях, я працював із театральним продюсером Михайлом Сулимою, щоб згуртувати мистецьку команду в цьому проєкті. Ми знову, як і в «Попелюшці» та «Стежках до Гопака», працювали з визнаними митцями України і Канади. Марія Левицька, директор сценографії Національної опери України в Києві, підготувала мальовничі завіси і традиційні купальські костюми. Оксана Парута зі Львова розробила костюми для фінальної коломийки, який демонструє наступний день після вечора Купала. Роберт Шеннон, художник костюмів і професор дизайну з Едмонтону, створив образи фантастичних лісових істот: відьму, ворону, жабу і гадюку. Центральним фокусом моєї сценографії «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння» було використання масок.

Ніколя Лірет у ролі Лади ритуально піднімає замасковану дівчину, якій судилося першою знайти своє кохання у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (2010). Костюми: Марія Левицька. (З архіву «Шумки», фото Андрія Щолотюка)

Жіночий танець у ритуальних масках у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння» (Едмонтон, 2011). (З архіву «Шумки»)

Я вбачав у використанні масок органічний зв'язок із язичницькою традицією, яку я прагнув передати танцювальною лексикою через центральну метафору «обирати в незнамому і незрозумілому». Я вважаю, що дотримуючись вікових ритуалів сонцестояння і Купала, наші пращури вірили, що гармонійне спілкування з природою і духами забезпечує повернення сонця у найдовший день літа. Я хотів показати через танець, що для того, щоб «спілкуватися в гармонії з природою і духами», учасники Купала мали перебувати в дволикому стані буття. Учасники повинні бути собою, тобто живими особами, і в той же час бути духами вечора на Купала. Маски дозволяли учасникам танцю перебувати в подвійному стані. Перехід у стан духів очолювала відьма з її лісовим оточенням, які танцювали у великих масках духів – розміром метр і півметра. Цей підхід спрямував стиль руху, який дозволяв передати містику і диво вечора на Купала.

Чоловіки у танцювальних масках заманюють жінок за традиціями Купала, 2009. (З архіву «Шумки»)

Наші маски були здизайновані і сконструйовані канадським майстром виготовлення масок Рендалом Фрейзером з Едмонтону. Сценографію завершував спроектований фільм, знятий канадськими відеооператорами Андрієм Щолотюком і Стефаном Романовим. Використання відеозображень на мальовничих завісах допомогло моєму баченню створити містичний «живий світ духів». Елемент вогню вечора на Купала було передано відеозображенням вогнища на мальовничій завісі загадкового лісу. Елемент води був інтегрований через відеозображення, на якому дівчата пускають вінки в струмок і занурюються у воду, щоб знайти чоловіка своїх мрій. У фінальній сцені вода передана зображенням купання молодої дівчини, яка обливає свою голову водою, стоячи в річці. Цей образ хрещення пов'язує язичницький ритуал Купала з християнським ритуалом хрещення Івана Хрестителя та назви свят Івана Купала й Івана Хрестителя.

Ніколя Лірет у ролі Лади охрещує Таню Яцишин за традиціями Купала у «Вечорі на Купала – Містерія літнього сонцестояння», 2009. (З архіву «Шумки»)

Використання відеозображень також допомогло у відтворенні ілюзорної і чарівної квітки папороті з міфу про Купала. За волею відьми квітка папороті магічно переміщалася по сцені і сценічних завісах і була недоступною молодим парубкам, які хотіли оволодіти золотими скарбами у вечір на Купала. Глядачі були захоплені цією безперервною інтеграцією живої дії на сцені і відеозображенням. І цього вдалося досягти завдяки розвитку технології у XXI столітті.

Оригінальна музика була написана і аранжована київським композитором Андрієм Шустом. Щира подяка також київським музикантам Юрію Черненку та гурту «Даха Брах». Великий досвід Андрія Шуста як композитора театральних постановок, документальних фільмів, пісень і мюзиклів для дитячих ансамблів і танців дуже згодився, щоб задовольнити різні музичні потреби танцю. Музику для твору записав симфонічний оркестр у складі 45 виконавців під диригуванням маестра Олексія Баклана. До оркестру було також залучені українські народні інструменти. Олексій Баклан є диригентом Національної опери України і головним диригентом Київського міського театру опери і балету для дітей та молоді.

Моє лібрето і сценічна постановка були завершені образною і свіжою хореографією художнього керівника і постійного хореографа «Шумки» Дейва Ґанерта. Його оригінальна хореографія для «Вечора на Купала – Містерія літнього сонцестояння» була натхнена духовними здобутками попередніх танців на тему Купала. Це була оригінальна робота нашої команди, що міцно ґрунтувалася на ритуалах сонцестояння і столітньої міфології української культури. Лексика рухів поєднувалася з українським народним танцем, балетом, модерним танцем, підсилюючись експресивністю ритуальних масок. Додаткові танцювальні елементи у створенні жіночого танцю створила едмонтонський хореограф Таша Орісюк. З елементами театральної драматургії нам допоміг едмонтонський хореограф Джон Піхлик. Хореографія Дейва Ґанерта була досягнута завдяки мультимедійному синтезу танцю, театралізованості й відео. Наші глядачі XXI століття із захопленням сприйняли цей 25-хвилинний сценічний і танцювальний твір з ритуалами та міфами наших предків.

Прем'єра «Вечора на Купала – Містерія літнього сонцестояння» відбулася 19 березня 2009 р. у залі Northern Alberta Jubilee Auditorium в Едмонтоні. З того часу «Шумка» гастролювала з цим твором по всій Канаді і Китаю, показуючи виставу 22 рази у великих театрах 14 міст, щоб донести метафору свята Купала – духовності й любові.